

Veaceslav URSU,

*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Științe penale”*

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Gheorghe VARVARICI,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

REFLECȚII PRIVIND CONSECINȚELE CRIMINALITĂȚII LATENTE

Rezumat

Potrivit autorului, prejudiciul social-politic, economic și moral, provocat de partea latentă a criminalității, după proporțiile sale, nu cedează, ba chiar probabil depășește consecințele părții înregistrate a criminalității. Totodată, necesitatea studierii consecințelor criminalității latente este exprimată, în primul rând, prin faptul că ele, consecințele, posedă trăsături și caracteristici distincte din punct de vedere calitativ de consecințele și caracteristicile părții înregistrate a criminalității. În context, se precizează că criminalitatea latentă are o influență semnificativă asupra climatului social-psihologic din societate. Ea generează la cetățeni sentimentul de neîncredere față de capacitatea organelor de stat de a le garanta securitatea, de a le crea condiții favorabile pentru realizarea drepturilor și libertăților constituționale, de a purta o luptă eficientă cu criminalitatea, de a asigura inevitabilitatea răspunderii persoanelor vinovate de comiterea ilegalităților.

Cuvinte-cheie: criminalitatea latentă, pagube materiale, criminalitatea recidivă, insecuritate personală, nihilism juridic, criminalizarea relațiilor sociale, justiția subterană.

Summary

According to the author, the socio-political, economic and moral prejudice caused by the latent part of criminality, according to its proportions, does not yield, but even probably exceeds, the consequences of the registered part of the criminality. At the same time, the need to study the consequences of latent criminality is expressed, first of all, by the fact that they (the consequences) possess distinct qualities and features distinct from the qualitative point of view of the consequences and characteristics of the registered part of the criminality. The context states that latent criminality has a significant influence on the socio-psychological climate of the society. It generates a feeling of mistrust of the citizens on the ability of state bodies to guarantee their security, to create favorable conditions for the realization of constitutional rights and freedoms, to fight crime effectively, to ensure the inevitable liability of persons guilty of committing illegal acts

Keywords: latent criminality; Material damage; recidivism; personal insecurity; legal nihilism; criminalizing social relationships; shadow justice.

Introducere. Criminalitatea latentă, în virtutea unor circumstanțe de ordin subiectiv și obiectiv, nu devine cunoscută statisticii penale oficiale. Totodată, prezența criminalității latente subminează considerabil încrederea populației în organele de drept. Faptul dat reprezintă, de asemenea, una din cauzele nemijlocite ale criminalității latente (în special în privința infracțiunilor care nu prezintă un pericol sporit) când cetățenii nu se adresează la organele de drept, deoarece nu au încredere în acestea.

Potrivit lui V. Luneev, „premisele istorice și ideologice ale tănuirii infracțiunilor sunt legate în primul rând de adaptarea tradițională a nivelului infracțiunilor înregistrate la perceperea eronată a intereselor organelor de drept, și nu la sarcinile controlului real al societății și statului asupra criminalității” [1, p. 49].

Aprecierile date de experți privind raportul dintre infracțiunile înregistrate și latente sunt cele mai diverse și constituie 1:3, 1:5 sau chiar 1:10. Cea mai populară este compararea criminalității reale cu un aisberg din care doar 1/8 se află la suprafață. Savanții din SUA presupun că dacă cifra oficială a criminalității în țara lor este egală cu 13-15 milioane anual, atunci „cifra neagră” a acesteia constituie 30 de milioane și mai mult [2, p. 58].

Consecințele criminalității latente urmează a fi examinate ca fiind una din caracteristicile de bază ale sale. În același timp, acestea reprezintă una din cele mai puțin cercetate direcții ale criminalității latente. Totodată, prejudiciul social-politic, economic și moral, provocat de partea latentă a criminalității, după proporțiile sale, nu cedează, ba chiar probabil depășește consecințele părții înregistrate a criminalității. Fără îndoială că niște măsuri întreprinse în timp oportun pot diminua consecințele negative ale criminalității, însă a minimiza, și cu atât mai mult a preveni consecințele criminalității latente nu întotdeauna este posibil. Faptul dat este condiționat, în primul rând, de caracteristici calitative, care diferențiază criminalitatea latentă de cea înregistrată. În majoritatea cazurilor consecințele criminalității sunt ascunse și corespunzător aprecierea lor de către organele de drept este îngreunată sau chiar imposibilă. Deși prejudiciul (atât material, cât și moral-psihologic) cauzat de criminalitatea înregistrată este enorm, el nicidecum nu poate fi comparat cu dauna cauzată țării noastre de criminalitatea latentă.

Necesitatea studierii consecințelor criminalității latente este exprimată, în primul rând, prin faptul că ele, consecințele, posedă trăsături și caracteristici distincte din punct de vedere calitativ de consecințele și caracteristicile părții înregistrate a criminalității. Toate cele menționate nu înseamnă că nu este posibil de a influența prevenirea și minimizarea consecințelor criminalității latente, însă sunt necesare alte abordări și metode pentru diminuarea daunei provocate de latentizarea criminalității.

La etapa actuală, starea criminalității latente în Republica Moldova nu este tocmai favorabilă. Sunt cazuri de tănuire a infracțiunilor săvârșite, de încălcare a disciplinei de către lucrătorii organelor de drept. De aceea statistica oficială nu reflectă starea reală a lucrurilor. Criminalitatea latentă, rămasă în afara evidenței, nu este supusă controlului social, devenind din ce în ce mai periculoasă. Potrivit unor autori autohtoni sunt evidențiate următoarele efecte negative ce țin de fenomenul vizat:

- a) problemele referitoare la combaterea criminalității latente nu sunt relevante și nici planificate;
- b) dacă în cazul descoperirii infracțiunilor pagubele materiale sunt restituite într-o oarecare măsură, în cazul tănuirii atare proces nu are loc;
- c) nesancționarea persoanelor vinovate de săvârșirea infracțiunilor le încurajează pentru comiterea lor repetată;
- d) criminalitatea latentă, fiind cunoscută societății, macină principiile mo-

rale ale oamenilor, silindu-i pe unii să adere la mediul infracțional [3, p. 68-69].

Nivelul înalt al latenței face dificilă prognozarea evoluției situației criminogene atât într-o perioadă de timp concretă, cât și în ansamblu, pe unele tipuri de infracțiuni. Faptul dat se răsfrânge negativ asupra tacticii, și în special asupra strategiei luptei cu criminalitatea, ceea ce se confirmă prin diferite date inclusiv statistice. La rândul său, această situație nu permite statului să asigure o acoperire adecvată a necesităților organelor de drept cu resurse umane și materiale, precum și realizarea unor măsuri reale în scopul luptei cu criminalitatea menținând-o la un nivel social acceptabil.

Cele relatate sunt confirmate prin cercetările criminalității latente, realizate pe parcursul mai multor ani de către diverse centre de cercetare și de unii savanți [4].

Cercetând consecințele criminalității latente, vom menționa că ea generează la cetățeni neîncrederea în capacitatea organelor de drept de a le garanta securitatea personală și a bunurilor, iar pe de altă parte, creează dificultăți semnificative în asigurarea de către stat a condițiilor pentru realizarea dreptului de acces al cetățenilor la justiție, nu este realizat pe deplin nici principiul inevitabilității pedepsei față de persoanele vinovate de comiterea infracțiunii.

În acest sens, sunt pe deplin justificate aprecierile autorului R. Akutaev privind influența negativă a criminalității latente asupra autorității legislației penale, deoarece „nu este posibil de a inventa ceva mai negativ pentru căderea autorității sale decât aplicarea selectivă a normelor juridice [5, p. 80].

Criminalitatea latentă are o influență semnificativă asupra climatului social-psihologic din societate. Ea generează la cetățeni sentimentul de neîncredere față de capacitatea organelor de stat de a le garanta securitatea, de a le crea condiții favorabile pentru realizarea drepturilor și libertăților constituționale, de a purta o luptă eficientă cu criminalitatea, a asigura inevitabilitatea răspunderii persoanelor vinovate de comiterea ilegalităților. Criminalitatea nepedepsită contribuie la „deprinderea” populației cu manifestările criminale, la diminuarea nivelului legalității și cerințelor morale în societate, la diminuarea sentimentului de intoleranță față de ilegalități și infractori. La o categorie de cetățeni criminalitatea rămasă nepedepsită trezește sentimentul de apatie socială, inerție și alarmare, la alta, dimpotrivă, crește nervozitatea și intoleranța. Și într-un caz și în altul, cetățenii resimt un disconfort psihologic, generat de lipsa unor garanții statale sigure de securitate personală.

După cum vedem, criminalitatea latentă se reflectă corespunzător și asupra autorității organelor de drept, chemate să lupte cu ea. Dezmățul criminalității nepedepsite, pentru majoritatea cetățenilor, servește drept un indicator sigur, care caracterizează nivelul profesional și posibilitățile acestor organe de a asigura ordinea în țară. Nu trezește îndoială nici faptul că această criminalitate contribuie, în mare măsură, la creșterea sentimentelor nihiliste față de activitatea organelor de drept.

În contextul celor relatate, poate fi prezentată următoarea schemă a consecințelor criminalității latente. La cele generale se referă consecințele criminalității latente în ansamblu. La consecințele specifice se referă:

- a) consecințele criminalității latente naturale (tănuite de organele de drept);
- b) consecințele criminalității latente artificiale (tănuite de către organele de drept);

La consecințele criminalității latente naturale (tănuite de organele de drept) urmează de atribuit:

– prezența criminalității latente îngreunează semnificativ sau chiar face imposibilă aprecierea proporțiilor reale ale criminalității, mărimea și caracterul prejudiciului cauzat cetățenilor și societății în ansamblu în urma acțiunilor infracționale, iar prin urmare și a elaborării soluțiilor administrative, fapt care în cele din urmă influențează asupra eficienței luptei cu criminalitatea în ansamblu;

– criminalitatea latentă îngreunează relevarea cauzelor și condițiilor care contribuie la comiterea infracțiunilor și înlăturarea acestora în termen oportun;

– este încălcat principiul inevitabilității pedepsei penale pentru comiterea faptelor ilegale și este profilată influența educativă a legii penale, fapt care influențează negativ asupra participării societății la lupta cu criminalitatea și asupra nivelului conștiinței juridice a cetățenilor, le generează o atitudine nihilistă față de respectarea normelor juridice.

– se reduc substanțial posibilitățile prognozării criminalității și ale elaborării unor măsuri complexe de profilaxie a acesteia;

– are loc creșterea unui astfel de fenomen negativ cum ar fi autodeterminarea criminalității, adică autoregenerarea ei din contul creșterii infracțiunilor recidive.

Către consecințele criminalității ascunse de către organele de drept pot fi atribuite următoarele:

– pe fondul diminuării nivelului conștiinței juridice a cetățenilor, se dezvoltă regulatori pseudojuridici ai relațiilor sociale, crește samavolnicia, fapt care conduce la încălcarea normelor administrative și penale, contribuie la un comportament în afara legii, iar în consecință – la criminalizarea relațiilor sociale;

– în activitatea criminală sunt atrase în primul rând categoriile de cetățeni vulnerabili și ușor influențabili de anturajul social cum ar fi minorii, fapt care distruge viitorul țării noastre;

– în societate apar îndoiele legate de capacitatea organelor de drept și a altor instituții de stat de a asigura o ocrotire eficientă a ordinii de drept, ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor, a proprietății lor, apare îndoiala referitoare la eficiența mijloacelor juridico-penale, utilizate pentru ocrotirea și restabilirea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor lezate prin infracțiune, fapt care în cele din urmă se răsfrânge negativ asupra aprecierii generale a activității organelor de drept. Faptul dat este cunoscut pe larg, și victimele în multe cazuri nu se adresează la organele respective, suferind astfel de lipsa apărării din partea statului [6];

– în rândul populației se formează o frică față de fenomenul criminalității, iar la o anumită parte a populației chiar se creează o imagine despre criminalitate ca despre un regim alternativ al relațiilor obștești (adică are loc înlocuirea reglilor obișnuite ai relațiilor obștești);

– are loc creșterea criminalității organizate și profesionale, care utilizează mijloace mult mai periculoase pentru atingerea scopurilor sale infracționale, criminalitatea organizată devine mai insolentă și periculoasă percepând organele de drept ca pe ceva fictiv, iar în unele cazuri, pe motivul creșterii corupției, și utilă;

– se dezvoltă justiția subterană, în loc de a se adresa la organele de drept, cetățenii se răfuiesc fără judecată, care deseori duce la comiterea unor infracțiuni de

către cetățeni anterior onești împotriva persoanelor care au încălcat sau au atentat la drepturile lor, fapt care la rândul său atrage o „anomie” socială și mai mare [7].

De exemplu, latența infracțiunilor de corupție (conform unor calcule, se reușește a releva mai puțin de 1% din infracțiuni) nu doar că submină încrederea societății față de ramurile puterii, dar și contribuie la delapidarea banilor bugetari, fapt care atrage finanțarea insuficientă a organelor de drept care trebuie să lupte cu criminalitatea latentă.

Astfel, cu cât mai mari sunt proporțiile criminalității latente, cu atât mai coborât este nivelul protecției populației de criminalitate din partea organelor de drept și mai ridicat este nivelul autodeterminării criminalității. Mituind birocratul, oamenii de afaceri pot obține anumite beneficii ilegale, conștientizând impunitatea lor.

Sub „protecție corupțională” sunt comise infracțiuni cum ar fi: practicarea ilegală a activității de întreprinzător, spălarea banilor, dobândirea creditului prin înșelăciune, concurența neloială, eschivarea de la achitarea plăților vamale, evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, escrocheria etc [8, p. 267]. Cât privește sfera socială, ca rezultate ale corupției vor fi: sustragerea unor mijloace colosale de la scopurile dezvoltării societății (iar ca urmare, acutizarea crizei bugetare, diminuarea capacității puterii de a soluționa problemele sociale); creșterea stratificării sociale, adică corupția stimulează redistribuirea inechitabilă a mijloacelor în beneficiul unor grupuri oligarhice înguste din contul celor mai vulnerabile pături ale societății; creșterea încordării sociale în societate, care lovește în economie provocând și instabilitatea politică în țară.

Este important de a examina și consecințele criminalității ecologice latente. În primul rând, interesul nostru este condiționat de faptul că în cazul infracțiunilor ecologice, normele dreptului penal sunt aplicate extrem de rar.

Una din consecințele de bază ale criminalității latente este creșterea criminalității recidive și profesionale. Criminalitatea recidivă și profesională are legătură directă cu existența și evoluția criminalității latente, ea depinde în mare parte de existența criminalității primare și de reușita luptei cu ea. În afară de aceasta, atrage atenția faptul că impunitatea, ca urmare a latentizării criminalității, deseori influențează asupra sa, deoarece asigură dezvoltarea acesteia în perioada inițială care este și cea mai vulnerabilă pentru infractori (adică până la comiterea unui anumit număr de infracțiuni încă nu are experiență criminală, iar deprinderile criminale se află încă în stare rudimentară).

Trecerea de la criminalitatea recidivă la cea profesională are loc în urma comiterii multiple a unor infracțiuni omogene.

Este important de menționat că consecințele criminalității latente se deosebesc considerabil de consecințele criminalității înregistrate, au specificul lor, fără analiza și aprecierea căruia nu este posibil de construit și aplicat măsuri în vederea prevenirii și minimizării acestui fenomen negativ. Criminalitatea latentă nu permite de a acorda o apreciere criminologică adecvată criminalității, iar prin urmare, de a organiza și concentra eforturile necesare în lupta cu aceasta care ar corespunde stării sale reale; existența criminalității latente implică autodeterminarea ei, contribuie la dezvoltarea celor mai periculoase tipuri ale ei, cum ar fi criminalitatea organizată, criminalitatea recidivă și cea profesională; din cauza la-

tenței criminalității se răspândește neîncrederea populației în organele de drept, se dezvoltă nihilismul juridic, se diminuează nivelul conștiinței juridice, tot mai des apare tendința victimelor de a se răzbuna pe infractor cu propriile forțe, adică se dezvoltă „justiția neoficială”.

Urmează de menționat că natura diferențiată a urmărilor latenței unor tipuri distincte de criminalitate, cum ar fi consecințele criminalității ecologice latente se deosebesc considerabil de consecințele criminalității latente violente, informatică sau corupțională.

În final, ținem să menționăm că criminalitatea latentă, ca și orice fenomen social, nu există izolat de alte fenomene. Ea este condiționată de anumite procese și fenomene și acționează, la rândul ei, asupra acestora. Pentru a lupta eficient cu latența este necesar de a cunoaște cauzele formării respectivului fenomen social negativ.

Criminalitatea latentă, ca fenomen social existent, poartă amprentele aceluiași cauze care sunt specifice părții înregistrate a criminalității, fiind determinată de aceiași factori social-economici, juridico-penali și psihologici. Totodată, paguba social-politică, economică și morală cauzată de partea latentă a criminalității după proporțiile sale chiar depășește consecințele părții înregistrate a criminalității. În același timp, ele sunt multiaspectuale, deoarece latența este unul din factorii semnificativi ai complexului cauzal al criminalității.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Лунеев, В. Объективизация криминологических показателей в системе контроля над преступностью. În: Криминологические и уголовно-правовые идеи борьбы с преступностью. Москва, 1996. с. 49-51.
2. Криминология. Под ред. Кудрявцева В., Эминова В. Москва: Юрист, 1995. Citat de Gladchi Gh., în: Criminologie generală. Chișinău: Museum, 2001, p. 158.
3. Bârgău M. Criminologie. Curs universitar. Chișinău: Print-Caro SRL, 2010, 687 p.
4. Лунеев В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции. Москва: Волтерс Клувер, 2005, 912 с.
5. Акутаев Р. Латентная преступность: актуальные проблемы и понятие. În: Государство и право. 1997. № 12, с. 79-87.
6. Алексеева А., Заблоцкая А., Колбасина Е. Латентная преступность: понятие, причины, способы измерения и противодействия. Учебное пособие. Волгоград: ВА МВД России, 2008. 88 с.
7. Кудрявцев В., Эминов В. Криминология. Учебник. Москва: Юрист, 2010. 800 с.
8. Зорников Д. К вопросу о предупреждении «силового предпринимательства» в малом предпринимательстве. În: Проблемы социальной и криминологической профилактики преступлений в современной России. Материалы Всероссийской научно-практической конференции (18-20 апреля 2002 года). Вып. 2. Москва, 2003. с. 266-268.